
Abdülbâki Gölpınarlı

STUPNJEVI U MEVLEVIJSKOM TARIKATU¹

Muhib

PO LEKSIČKOM ZNAČENJU simpatizer, ovaj termin se upotrebljava za skupinu simpatizera mevlvizma koji još nisu pristupili tarikatu, i on označava većinu ljudi okupljenih oko ideje mevlvizma.

Osoba koja želi pristupiti mevlevijskom tarikatu obrati se šejhu kojeg simpatizira i u kojeg ima povjerenja. Ako je pristupnik malodoban, šejh traži pristanak roditelja. Kada šejh prihvati pristupnika, tada pristupnik uzima sikke (kapu koja je obilježje pripadnika mevlevijskog tarikata) i nosi je šejhu. Tada šejh osobno, ili aščibaša po šejhovom odobrenju, posjedne pristupnika-

¹ Napomena prevodioca: Budući da je ovaj broj časopisa posvećen uspomeni na Abdülbâkija Gölpınarlıja, opredijelila sam se da iz njegovog djela *Mevlevi Adab ve Erkanı* (Izdanje Konya ve Mülhakati Eski Eserler Sevenler Derneği, N. G/, str. 197) prevedem poglavlje koje govori o formalnom procesu inicijacije u raznim stupnjevima napredovanja mevlvija (str. 144-156). Ovo djelo koje govori o terminima, običajima, semau i mukabeli, mevlevijskom evradu, adabu i erkanu, stupnjevima u mevlvija i čitanju Mesnevije, nastalo je kao dopuna svemu što nije zapisano u antologijskom autorovom uratku *Mevlana'dan sonra Mevlevilik*, a ovo sam poglavlje odabrala stoga što su ovdje izneseni podaci malo poznati čitateljstvu na bosanskom jeziku. Budući da neki termini zahtijevaju opširnije pojašnjenje, na osnovu prvog poglavlja istoga djela u podnožnim napomenama dali smo tumačenje određenih termina.

simpatizera sa svoje lijeve strane; simpatizer sjedi na koljenima, između njega i šejha (odnosno aščibaše) nema distance, i obojica su pod abdestom, sjede okrenuti licem prema kibli. Šejh inicira da pristupnik za njim ponavlja dovu u kojoj se izriče pokajanje za počinjene grijehе:

Euzu billahis-semi'il-alimi mineš-šejtanir-radžim. Bismillahir-Rahmanir-Rahim. Estagfirulah, estagfirullah, estagfirullahil azimullezi la ilahe illa huvel-hajju-l kajjumu ve etubu ilejh min kulli zenbin eznebtuhu amden ve hataen, sirren ve alanijeten fe innebu alamu-l gujubi ve gaffaruz-zunubi ve settaru-l ujub. Ešhedu en la ilahe illallahu vahdehu la šerike lehu ve ešhedu enne Muhammeden abduhu ve resuluhu ve ešhedu ennel mevte hakkun vel džennate hakkun ven nare hakkun ve ennellahе jeb'asu men fi'l kuburi ve ilejhi mušur.²

Što u prijevodu znači:

“Utječem se Allahu koji sve čuje i zna od prokletog šejtana. U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog. Tražim oprost od Allaha, tražim oprost od Allaha, tražim oprost od Allaha Uzvišenoga, samo je On Bog, on je Živi i Opstojeći, Njemu se kajem za sve grijehе koje sam svjesno ili nesvjesno, javno ili tajno počinio; uistinu je On Onaj koji sve tajne znade i Koji grijehе oprašta i Koji sramote pokriva. Svjedočim da je samo Allah Bog, Jedini Koji druga nema, i svjedočim da je Muhammed njegov rob i poslanik, i svjedočim da je smrt istina, i da je džennet istina, i da je vatra istina, i zaista će Allah proživjeti one što su u grobovima, i koji će se Njemu vratiti.”

Ova Bogu upućena molba za oprost predstavlja pokajanje i obnavljanje vjere. Može biti iskazana u nekoj kraćoj ili dužoj formi. Čuli smo da neki šejhovi pristupniku preporučе obavljanje istihare namaza, a neki pak na različite načine pristupnika pokušavaju odgovoriti i verbalno i gestama ga iskušati.

Nakon toga šejh objema rukama prihvati kapu pristupnika za stupanj simpatizera, i prouči suru Ihlas te hukne ispred, drugi put suru Ihlas i hukne na desnu stranu kape, te treći ihlas prouči i hukne na lijevu stranu kape. Ima i onih

² Tekst *istigfara*, kao i tekstove *gulbenga* donosimo u latiničnoj fonetsko-fonološkoj adaptaciji prilagođenoj bosanskom čitaocu, uz prijevod na bosanski jezik.

koji u kapu osamnaest puta izuče Ism-i Dželal. Potom šejh položi iskušjenika na svoje lijevo koljeno, tako da licem bude okrenut prema Kibli i da mu noge budu sastavljene, te držeći kapu iskušjenikovu okrenutu prema Kibli prouči:

Bi resmi Kutbu-l arifin, gavsil-vasilin, sultanul-kummelin, burhanul-mukarrabin, kurratu ujunil muvahidin, Mevlana ve Mevlel-arifin Muhammed Dželalul-Hakki vel-milleti ved-din; kaddesenallahu bi esrarahi ve metaana bi fujuzatibi; nijabeten min sahibil-emri.

Što u prijevodu znači:

“Tako Ti Vođe arifa, izbavitelja onih koji su postigli cilj, prvaka savršenih, predvodnika onih koji su zadobili bliskost Božiju, oličenju radosti svih onih koji su se utopili u Božijem jedinstvu, zaštitnika našeg i svih arifa, Muhammeda koji ima najuzvišeniije mjesto kod Boga, ljudi i u vjeri. Da nas Allah posveti tajnama Njegovim, i da nas počasti svojim Božanskim darovima, posredstvom onih koji slijede Njegove naredbe.”

Potom šejh objema rukama pridržava kapu, poljubi je sa desne, potom sa lijeve strane i sprijeda, i onda ju predaje novom iskušjeniku da je na isti način poljubi, te mu je stavlja na glavu. Pridržavajući kapu na glavi iskušjenika uči ovaj tekbir:

Allahu ekber, Allahu ekber, La ilahe ilallahu Allah ekber, Allahu ekber ve lillahi-l hamd.

“Allah je najveći, Allah je najveći, Samo je Allah Bog, Allah je najveći i samo njemu pripada hvala!”

Tri puta ga desnom rukom potapše po leđima, i podigne ruku; potom objema rukama prihvati iskušjenikovu desnicu, a potom mu pruži svoju desnicu kako bi je iskušjenik prihvatio objema rukama, rukuju se, a potom jedan drugoga poljube u ruku. Potom predaje muhibu njegovom dedeu, odnosno osobi koja će biti njegov odgajatelj. Muhib kojemu je donesen tekbir na mevlevijsku kapu, po uputi svog odgajatelja- dedea – pred šejhom stane na nijaz tako što palcem svoje desne noge stane na palac svoje lijeve noge, desnu ruku stavi na srce, lijevu na desnu stranu, i blago se nakloni prema šejhu. Potom izađe iz prostorije ne

okrećući šejhu leđa. Dede odvodi *nevnijaza* (novog pristupnika u mevlevizmu) do svoje sobe, i tu ga počinje podučavati semau.

Dedeova soba (hudžra) predstavlja školu odgoja i duhovnog putovanja. Nevnijaz koji uči sema, u skladu sa svojim talentima vježba i učenje nata, te mevlevijski ajin, prisustvuje mukabelama, te uči se ponašati u skladu sa mevlevijskom službom. Daje mu se da čita Mesneviju, te principe tesavvufa usvaja slušajući razgovore i prateći komentare Mesnevije na skupovima. Ukoliko ima pjesničkog dara, onda se čitaju i komentiraju njegovi stihovi; ili uči svirati naj, ili pak izučava ritam i uči udarati u kudum. Ukoliko pokaže darovitost, uzima se za svirača; ukoliko postigne podobnost, dobija zadatak mesnevhana. Vremenom, dede ga mimikom, riječima, vlastitim primjerom veoma pažljivo podučava do najsitnijih detalja ponašanja: kako valja hodati, kako lijegati, kako ustajati, kako se kome obraćati, kako odgovarati. Na ovoj univerzi on će vremenom postati primjerom mevlevijskog vladanja i reda; on će početi predstavljati mevlevijski adab, mevlevijsku tankoćutnost, tako da će i on postati odgajateljem.

Halifa ima pravo da donosi tekbir na mevlevijsku kapu; međutim, po blagoslovu se semazenima (ljudima koji prakticiraju sema) mogu dati ovlasti donošenja tekbira na mevlevijsku kapu.

Derviš (Dede)

Dede ili derviš je ona osoba koja je donijela odluku pristupiti redu i tri dana proveo u matbahu (kuhinji u kojoj se “peče” ličnost) na postu vodonoše (saka-postu)³, te ukoliko je ustrajna u svojoj odluci, stavlja kapu arakije (arakiyye)⁴,

³ Post je znak duhovnoga stupnja. Dede i šejh posjeduju post. Post u matbahu (kuhinji) smatra se znakom stupnja u kojem pristupnik prepušta, predaje (teslimijet) svoju volju šejhu. Ovaj post se naziva *saka postu* (post vodonoše). Voda je izvor života, i kako stoji u 30. ajteu XXI sure, sve je oživljeno iz vode, i živo uz vodu. U tom smislu, i ašiku je potrebna voda, on je žedan. Najprije će se sam pojit vodom, a potom će pojit i ostale ašike. Stoga se ovaj post naziva postom vodonoše.

⁴ Vrsta kape, slične ćulahu od valjane vune ili kostrijeti, obično bijele ili smeđe boje, zatupljenog vrha. Iako je u ranijim periodima titula halife davana ženama koje su potjecale od Mevlane i bile sljedbenice njegovog puta, takva praksa je dokinuta, tako da im nije davana titula derviša, halife ili šejha. Kod žena koje pristupaju kao *muhibbe* – simpatizerke, ne donosi se tekbir na kapu sikke, već na *arakije*.

odijeva tennure za službu,⁵ i sprovodi čile⁶ služeći (radeći sve poslove koje mu nadređeni dodijeli) hiljadu i jedan dan, te nakon tri dana “utrnuća” u hudžri završava i osamnaestodnevno čišćenje nefsa – izoliran u hudžri. Kako smo propise ponašanja i principe prilikom sprovođena čile detaljno opisali u našoj knjizi *Mevlana'dan sonra Mevlevilik*, to nećemo ponavljati, već ćemo navesti gul-bange.⁷

Nakon završenog perioda pročišćenja (čile), nakon mevlevijske trpeze “simat/somat”, derviš na sredini mejdan-odaje stoji na nijazu, dok pripadnik tarikata ili aščibaša uči ovu dovu:

Vakt-i šerif hajrola; hajirlar fethola; šerler def'ola; derviš kardešimizin nijazi kabul ola; ašijan-i mevlevijede rahati muzdad ola; demler, safalar zijade ola; Dem-i Hazret-i Mevlana, sirr-i Šems-i Tebrizi, kerem-i Imam-i Ali, Hu dijelim: HU

Da časno vrijeme dobro bude, da dobra otvorena budu, da zla otklonjena budu, da nijaz našeg brata derviša primljen bude, da se uveća njegov spokoj u gnijezdu mevlevijskome; da više veličine i čistote bude. Dah hazret-i Mevlane, tajna Šemsa iz Tabriza, plemenitost imama Alija, recimo Hu: HU.

⁵ Odjeća koja se nosi pri radu oko peći i tandare, bez rukava, kragne, sprijeda otvorena do dna prsa, gornji dio do struka uzak toliko da prati liniju tijela, donji dio širok. Postoje dvije vrste tennure: tennure za službu (rad), i tennure za sema. Tennure za službu odijevaju osobe koje provode svoj iskušenički period u “kuhinji”. Donji dio ove odore je širok koliko da se može koračati, i znatno uži negoli u tennure za sema. Ova tennure je crne ili tamno smeđe boje, dakle, u boji na kojoj se ne primjećuje prljavština. Iskušeničnik koji provodi vrijeme službe u kuhinji odijeva ovu tennure i to je njegova radna odjeća, i preko nje ne nosi deste-gul, osim kada izlazi van; da je na službi izriče i time što za pas zadijeva žarač (mašice) u koricama spravljenim za žarač.

⁶ Ustezanje, čišćenje nefsa od negativnih svojstava, sprovodi se minimalnim unosom hrane i pića, ustezanjem od sna, provođenjem vremena u pobožnosti (ibadetu), i obično traje četrdeset dana. Mevlevijski čile – period pročišćenja – sprovodi se tako što iskušeničnik služi hiljadu i jedan dan.

⁷ *Gul-bang*, molitva, leksičko značenje glas ruže što je i naziv za biglisanje slavujevo. U svim tesavvufskim pravcima javlja se ovaj termin, te se javlja i u fonetskoj adaptaciji kao gulbenk. To je naziv za usustavljene molitve-dove, koje su u mevlevizmu različite u ovisnosti od situacije i od izricatelja.

☞ Gul-beng koji uči aščibaša nakon što je nasamo dao savjete dervišu:

Vakt-i šerif hajrola; hajirlar fethola; šerler def'ola; derviš kardešimizin hizmetleri mubarek ola; Dem-i Hazret-i Mevlana, sirr-i Šems-i Tebrizi, kerem-i Imam-i Ali, Hu dijelim: HU.

Da časno vrijeme dobro bude, da dobra otvorena budu, da zla otklonjena budu, da služba našeg brata derviša blagoslovljena bude. Dah hazret-i Mevlane, tajna Šemsa iz Tabriza, plemenitost imama Alija, recimo Hu: HU.

☞ Gul-beng koji uči mejdandžija na vratima na vratima hudžre kada se derviš uvodi u hudžru:

Vakt-i šerif hajrola; hajirlar fethola; šerler def'ola; derviš kardešimizin rahati muzdad ola; Dem-i Hazret-i Mevlana, sirr-i Šems-i Tebrizi, kerem-i Imam-i Ali, Hu dijelim: HU.

Da časno vrijeme dobro bude, da dobra otvorena budu, da zla otklonjena budu, da spokoj našeg brata derviša uvećan bude. Dah hazret-i Mevlane, tajna Šemsa iz Tabriza, plemenitost imama Alija, recimo Hu: HU.

☞ Gulbeng koji se uči kad derviš uđe u hudžru:

Tebrik-i mekin u mekan ve safa-ji zemin u zaman; čerag-i rušen, fabr-i dervišan; zuhur-i iman; kaanun-i merdan, Dem-i Hazret-i Mevlana, sirr-i Šems-i Tebrizi, kerem-i Imam-i Ali, Hu dijelim: HU.

Nakon otvaranja hudžre mejdandžija vodi derviša ako je u Konji čelebiju, a ako je na nekom drugom mjestu, šejhu. Šejh svojom desnom rukom prihvati desnu ruku derviša i prouči 10. ajet 48. sure.

U značenju:

Oni koji su se zakleli na vjernost - zakleli su se, doista, na vjernost samome Allahu - Allahova ruka je iznad ruku njihovih! Onaj ko prekrši zakletvu krši je

*na svoju štetu, a ko ispuni ono na što se obavezao Allahu, On će mu dati veliku nagradu.*⁸

Odreže makazama nekoliko dlačica iz brkova i obrva derviša, te ga zaogrne hrkom učeći tekbir.

Šejh

Šejh je ličnost koja ima ovlasti da vodi tekiju i odgaja muhibe i dervişe. Ova ovlast daje se sa instance čelebija, i potvrđuju se pisanim dokumentom sa pečatom, koji se naziva idžazetname. Idžazetnamu najčešće donosi Šems, ili Ateš-baz Dede.⁹ Na dan prve mukabele na post prolazi donositelj idžazetname, a ličnost koja će biti promovirana u šejha sjeda na mjesto niže donositelja idžazetname. Mejdandži dede prije učenja nata donosi sarukom obmotanu¹⁰ mevlevijsku kapu pridržavajući je objema rukama, i stoji malo nadesno od Hatt-i Istiva. Idžazetnama se predaje semazenbaši, ili učaču dove koji se naziva dua-gu dede, te ju on naglas pročita i predaje ličnosti koja sjedi na postu. Ličnost koja sjedi na postu uz izraz poštovanja¹¹ pruža idžazetnamu osobi koja

⁸ Za prijevod Kur'ana koristili smo prijevod Besima Korkuta (nap. prevodioca).

⁹ Ateš-baz Dede, odnosno Ateš-baz je termin koji doslovno znači "igrač s vatrom", a koristi se za aščiju ili matbaha u mevlevihani. Kao Ateš-baz se spominje kuhar u Mevlaninoj medresi u Konji, Izzeddinoglu Šemseddin Jusuf (u. 15. redžeba 684/1285.), tako da se po njemu ovaj termin koristi za "kuhinju" i one koji u "matbahu" vrše svoju službu. (uporište: isto djelo, str. 5-6.)

¹⁰ Ovaj saruk kod mevlevija se naziva destar. Kod mevlevija pravo da nosi saruk pripada halifama i šejhovima. Šejh, ako je sejjid, dakle, ako je od potomstva Muhammedova a.s., nosi zeleni, a ako nije, onda nosi bijeli saruk. Halife i čelebiji nose tamno-modri saruk, koji se na prvi pogled čini crnim. Kod onih koji nisu čelebiji (potomci hazreti Mevlane) ispod saruka se vidi donji dio kape. (uporište: isto djelo, str. 15)

¹¹ Ovaj izraz poštovanja je također svojstven mevlevijama: Naime, kako prema mevlevijskom učenju svaka stvar ima dušu, tako da čovjek mora iskazivati poštovanje svemu što služi čovjeku. Tako mevlevija kada u džamiji ustaje na namaz, najprije padne na tle i poljubi mjesto na kojem će činiti sedždu, i tako mu iskaže poštovanje, a i kada završi namaz, ponovo na isti način iskazuje poštovanje mjestu na kojem je činio sedždu, i tek onda se pomjera. Mevlevija kad liježe, najprije iskaže poštovanje jastuku, a potom, kada se pokriva jorganom, poljupcem spuštenim na rub pokrivača i pokrivaču odaje poštovanje. Kad hoće piti vodu, čaj, kahvu, poljubi findžan, čašu ili šoljicu. Mevlevija ima obavezu da ne vidi mahane i da ne ukazuje

treba biti imenovana šejhom, a i on je uz izraz poštovanja prihvata, a potom se sarukom obmotana kapa uz izraz poštovanja predaje ličnosti koja sjedi na postu, a on uzima kapu sa glave novoga šejha i predaje je mejdandžiji, a sarukom obmotanu kapu uz izraz poštovanja stavlja na glavu novoga šejha, i držeći ga za desnu ruku promeće ga na post, a on se povlači naniže. Svaki put prilikom primopredaje kape, kapa se ljubi. Potom počinje mukabela. Nakon mukabele, baš kao i pri razmjenama čestitanja o blagdanima, novi šejh se pozdravlja sa svima prisutnim u semahani, potom se vrati na svoj post i prouči posljednji gul-bang. Na ovu svečanost koja se naziva idžlas, ili svečanost sjedanja na post (svečanost inicijacije šejha), pozivaju se sufijski šejhovi i oni ulaze u semahanu. Kako je šejh mevlevihane na Jenikapiji u Istanbulu zastupnik čelebija, to se i idžazetnama čita na prvoj mukabeli, kojoj prisustvuje i novoinicirani šejh, te se i tu sprovodila ceremonija čestitanja.

Ako šejh nije sproveo period izolacije i pročišćenja, i ukoliko nije postao dede, nakon postavljenja na post odlazio bi u Konju, gdje bi služio osamnaest dana sa mevlevijskom kapom bez saruka, čelebi bi učio tekbir na njegovu

na njih, i stoga kad popije čaj ili kahvu, on prljavom findžanu iskaže poštovanje, poljubi ga i skloni ga negdje pokraj sebe. Kad dođe osoba koja kupi posude, i učini naklon poštovanja prema sjedaču, on lijevom rukom pokriva otvor posude (čase, findžana), prikuči je ustima i preda hizmečaru, koji na isti način prihvata posudu i odnosi je. Kad mevlevija uzima knjigu, ma o kojoj se knjizi radilo, on joj iskazuje poštovanje, i nakon čitanja, također, vraća je na njeno mjesto uz sve izraze poštovanja. Na isti način uzima tespih i vraća ga na mjesto. Ovo važi za svaku stvar, tako da ukoliko se od mevlevije zatraži da doda i ono što nikako nije za primicati ustima, primjerice, nečist rubac, on će taj predmet dohvatiti, primaknuti ustima i poljubiti palac ruke u kojoj taj predmet drži, a tek onda predati primaocu, koji bi na isti način trebao s poštovanjem preuzeti taj predmet. Također, mevlevije poštovanje izražavaju i uzajamnim ljubljnjem ruke dva pripadnika mevlevizma. U mevlevizmu postoji čovjek i ljudskost, i nema velikih i malih. Kada se mevlevija susretne sa nekim iz svoga bratstva, ihvana, objema rukama prihvata njegovu desnu ruku, a i ovaj drugi objema rukama obuhvata desnu ruku svog tarikatskog brata, blago se naginju jedan prema drugome, i istovremeno ljube jedan drugog u ruku. Na taj način se pozdravljaju dva čovjeka, dva duha, dvije ličnosti, bez obzira na njihove razlike u godinama, poziciji i obrazovanju. Na taj način se izražava i uzajamno poštovanje pri pozdravljanju sa šejhom ili halifom. U mevlevijskom tarikatu šejh ne pruža ruku da se poljubi ili pomiriše, kako je to običaj u drugim tarikatima, a pogotovo u mevlevizmu nema običaja kao što je ljubljenje noge. Samo u trenutku sohbeta, pojedinac potaknut aškom ili džezbom može poljubiti koljeno šejhovo. U tom slučaju šejh uzvraća ovaj izraz poštovanja, tako što ljubi kapu ili leđa iskušenika. (Uporište: isto djelo, str. 18-19)

kapu obmotanu sarukom, a potom bi otišao na službu šejha u mjestu u kojem je postavljen.

Ovdje ćemo napomenuti i sljedeće:

Mevlevijski velikani su smatrali da broj hiljadu i jedan jeste ekvivalent zbroju brojčane vrijednosti slova u riječi *riza* (zadovoljstvo), a kada se ovom broju doda dvadeset i jedan kao zbir tri i osamnaest dana, tako da su brojčanu vrijednost izraza “riza-yi Hu”, odnosno Allahovo zadovoljstvo izračunali u zbroju hiljadu dvadeset i dva, i na osnovu toga donijeli neke odredbe.

Pozicija i zvanje šejha u mevlvizmu predstavlja više upravnu nego duhovnu funkciju. Ne nailazimo na idžazetname iz ranog perioda, naime, pozicija i zvanje halife i šejha je istovjetna. U osnovi, ukoliko i onaj koji ima zvanje šejha nije halifa, mora uzeti hilafet. Potom, kada se uzme u obzir da je Burhaneddin Čelebi, sin Emir Adila Čelebija sina Ulu Arifa Čelebija, na deseti dan mjeseca redžeba 796. godine (1394.) kao mevlevijskoga šejha iz Edirne u Nigde poslao Hadži Ibrahima, sina Ahije Ahmeda, sina Ahije Mahmuda, jasno je da je postavljanje šejhova sa instance čelebija usvojeno naknadno kako bi se osigurao centralizam i spriječila konfuzija (Mevlanađan sonra Mevlevili, str. 398-400).

Halifa

Ako je šejh sejjid, odnosno, ako je od roda Časnoga Poslanika, on nosi zeleni, a ako nije, onda nosi bijeli saruk, dok halifa nosi tamnomodri, naizgled crni saruk. Čelebiji svoje saruke motaju tako da se ne vidi donji dio kape na koji se mota saruk, dok se kod onih koji nisu čelebiji ispod saruka vidi kape koliko za debljinu jednoga prsta. Međutim, šejhovi mevlevihane na Jenikapiji u Istanbulu su motali svoje saruke kao čelebiji, budući da je čelebi tog vremena prvom šejhu Kemal Ahmed Dedeu poslao svoj saruk (H. 1010/1601.). Ako je halifa sejjid, on može nositi i zeleni i bijeli saruk, dok ako nije sejjid može po želji ponekad nositi bijeli saruk.

Davanje hilafeta

Halifa i ličnost kojoj se daje hilafet trebaju sjesti na sedždžadu okrenutu prema kibli, i to licem prema kibli. Osoba koja se postavlja za halifu sjedi sa lijeve strane halife, na koljenima. Kapa sa sarukom je sa desne strane halife. Halifa uči 27. ajet 48. sure, koji u prijevodu glasi:

Allah će obistiniti san Poslanika Svoga da ćete, sigurno, u Časni hram uči sigurni - ako Allah bude htio - neki obrijanih glava, a neki podrezanih kosa, bez straha. On je ono što vi niste znali znao i zato vam je, prije toga, nedavnu pobjedu dao.

Nakon što prouči ovaj ajet halifa makazicama odsiječe nekoliko vlasi iz obrva ili brkova novog halife, iskaže poštovanje ogrtaču i pruži ogrtač novopristupajućem halifi da ga poljubi, i potom ga zaogrne dosnoseći tekbire, također, te uči tekbire i na kapu obmotanu sarukom kao pri inicijaciji muhiba. Potom svojom desnom rukom obuhvati njegovu desnu ruku, i prouči 10. i 18. i 19. ajet iste sure, koji u prijevodu znače:

Oni koji su se zakleli na vjernost - zakleli su se, doista, na vjernost samome Allahu - Allahova ruka je iznad ruku njihovih! Onaj ko prekrši zakletvu krši je na svoju štetu, a ko ispuni ono na što se obavezao Allahu, On će mu dati veliku nagradu.

...

Allah je zadovoljan onim vjernicima koji su ti se pod drvetom na vjernost zakleli. On je znao šta je u srcima njihovim, pa je spustio smirenost na njih, i nagradiće ih skorom pobjedom i bogatim plijenom koji će uzeti, jer Allah je silan i mudar.

Protumači ove ajete, i potom na desno uho novog halife prouči početak 19. ajeta 47. sure: *Znaj da nema boga osim Allaha!*

Tri puta izrekne "Allah", te ga opomene kako nakon svakog sabah-namaza treba najprije tri puta proučiti Euzubismillu, potom "Fa'lem" i kelime-i tevhid, "Muhammedur-resulullahi hakkan ve sidkan, ve salli", i proučiti Fatihu kao na namazu. Potom halifa i novoinicirani halifa razmijene izraze poštovanja, i halifa novoiniciranome poželi dobro i čestita mu.

Kako je postojao običaj da se hilafetname i mešihatname zakopavaju u mezar šejhova i halifa, veoma je malo ovih dokumenata sačuvano. Ovo su u svakom slučaju oni dokumenti koji nisu zakopani sa ličnošću na koju su se odnosili, a jedan dio su prijepisi ovih dokumenata. Mi smo u djelu "Mevlanađan sonra Mevlevilik" (str. 402-406) objavili faksimil hilafetname na perzijskom jeziku koju je šemsijski dede Ahmed Dede dao Sejjidu Sulejmanu Belhiju (1294/1877), šejhu Dergaha Šejha Murada na Nišandžiju u kvartu Ejup u

Istanbulu, te prijevod hilafetname na arapskom jeziku koju je baharijski šejh Husejn Fahreddin Dede dao medinskom šejhu Sejjidu Aliju (fotos potonje nalazi se na 32. strani spomenutog djela u poglavlju Fotografije).

U Konji, u arhivu Mevlaninog muzeja pod brojem 92 sačuvana je jedna hilafetnama u svitku dimenzija 8,5x0,28 sa 209 redaka, ispisana veoma lijepim sulus pismom karakterističnim za period u kojem je nastala. Ovaj vrijedni dokument predstavlja hilafetnamu koju Alij ibn Muhammed ibni Arifu-l-Dželaliju-s-Siddikij sredinom rebiu-l-ahira 931 godine daje Derviš Jusufu ibn Iljasu ibn Musi Konjeviju. U istoj hilafetnami je zabilježeno da je Derviš Jusuf Ibni Iljas Konjevi dao hilafet Čelebi Hiziršahu ibni Muhammedu Čelebijju-l-Dželaliju-s-Siddikiju". (Ovaj dio hilafetname sastoji se od pet redaka i ispisan je zlatom.) To je najstariji do danas sačuvani dokument koji pokazuje mevlevijsku silsilu hilafeta. Prema ovoj hilafetnami lanac hilafeta od Mevlane do Hizršah Čelebija je:

Mevlana – Sultan Veled – Dželeleddin Emir Arif (Ulu Arif Čelebi) – Šemseddin Emir Abid Čelebi – Husameddin Emir Vadžid – Muzaffereddin Emir Adil – Čelebi Muhammed – Čelebi Arif – Čelebi Burhaneddin – Čelebi Abid – Čelebi Džemaleddin – Sin Čelebi Abida – Čelebi Alij ibn Muhammed ibn Arif – Derviš Junus ibni Iljas ibni Musa-l Kunavi – Hizršah Čelebi bin Muhammed Čelebi.

Trebalo bi da je Mehmed Čelebi koji se u silsili navodi nakon Emir Adila Emir Alim Čelebi, sin Šemseddina Emira Abida Čelebija (794/1395). Arif Čelebi koji se kasnije spominje je Emir Arif Čelebi, sin Emir Adila Čelebija (770/1368), sina Ulu Arifa Čelebija, koji je nakon 798., dakle od Alim Čelebijeve smrti pa sve do 825. hidžretske (1421. gregorijanska) bio na poziciji čelebija. Čelebi Burhaneddin i Čelebi Abid koji su ga naslijedili se ne spominju u potonjim hilafetnamama. Čelebi Džemaleddin koji se spominje iza ovih jeste Džemaleddin Čelebi, sin Pira Adila Čelebija umrlog 865. hidžretske (1460. gregorijanske) koji je naslijedio svog oca na poziciji halife i koji je umro 915. hidžretske godine (1509). Prema potonjim hilafetnamama, Džemaleddin Čelebi je hilafet dao Abdulkadiru Čelebiju iz Aksaraja, a on Ahmed Efendiji, ovaj, pak, Divane Muhammed Čelebiju, ovaj Fadaji Mustafa Efendiji, a on Hizršah Čelebiju.

* * *

Pored ovoga, napomenimo da Mevlana nije osnivač tarikata. Iako je imao golemu snagu u tesavvufu, on nije uspostavio tarikat, niti je uveo novi način odijevanja, novi dodatni ibadet ili drugačiji način obavljanja zikra. Ogrtač koji je nosio bio je ogrtač koji je nosila ulema njegovog vremena. Kapa na njegovoj glavi je kulah iz Belha, kapa koju su nosili učenjaci, a orfi saruk koji je obmotavao oko kape bio je saruk koji je obmotavala ulema. U vrijeme Mevlane nije postojalo ni tennure, ni deste-gul, ni elifi nemed, niti habbe. Živio je u medresi, izdržavao se od svoga rada kao muderris i kao muftija (osoba koja ima ovlasti izdati fetvu). Žestoko je kritizirao sve koji su se hvalili svojim sarukom i derviškom odorom, i one koji su se prikazivali većim nego što jesu. u čemu se u potpunosti slagao sa Šemsom. U jednom svom pismu, govoreći o svojim protivnicima od kojih je jedan negdje postavljen za pročelnika tekije, posebno ističe kako on nije nalik drugim šejhovima (Pisma, CXXXII, 198-199). Njegova pisma u kojim se spominje postavljenje izvjesnog Nusratuddina i imenovanju izvjesnog Husamuddina u tekiji (isto, LXVIII s. 102-103), o predavanju tekije koju je vodio izvjesni šejh Sadreddin Hussamuddin Čelebi, njegovo pismo o tome da je Husamuddin Čelebi šejh u još jednoj osim tekije Zijaeddin Vezira, uvode tekiju u Mevlanin život. Međutim, moguće je da su ovakva mjesta ahijške zavije, mjesta okupljanja bratstva, mjesta gdje se drže dersovi, obavlja namaz, obavljaju razgovori... Međutim, nigdje nema niti naznake o tome da se u ovim tekijama izvršava poseban obred i da se isti vrši po odredbama određenog derviškog bratstva - tarikata. Mevlana okupljenim oko sebe, svojim ponašanjem i riječju prenosi put svoga oca, njegovog halife Sejjida Burhaneddina i osobito put Šemsa iz Tabriza. Tako se ovaj put ni za dlaku ne razdvaja od šeriata i zuhda, iako Mevlana veli:

*Ja sam rob Kur'ana č'jelim bićem svojim, i prašinu s puta Ahmedova volim
Sit sam onog ko drukčije pripiše mi r'ječi - sit sam i njegov, i njegova zbora.*

Njegov put se naslanja na ljubav i na ekstazu (džezbu). Ovaj put nije uspostavljen na bitku, već na nebitku, on prihvata ne princip odmicanja od sebe, već samoodgoja kako bi se čovjek doveo do stanja u kojem će činiti dobro drugima. Mevlana veli:

*Put našeg Poslanika je Ljubav,
Mi smo rođeni iz Ljubavi i Ljubav je mati naša
O majko naša skrivena u čadoru našem
O skrivena u našoj naravi koja sve prekriva.*

Njegov put nije put Imena i snoviđenja (esma i ruja), već put Imenovanog i put Vidika. Stoga Mevlanina ličnost nije ličnost koja bi se bavila formom. Vježbanje semaa, okretanje u semau (čark), okretanje semazena u mjestu (direk), davanje dopuštenja za učenje Ism-i Dželal, prolaženje perioda izolacije i pročišćenja (čile), službe u trajanju od 18 dana, ceremonija mejdana, sve je to naknadno uvedeno, i najvjerojatnije preuzeto od pripadnika futuvveta, odnosno iz obreda kalenderija i melamija. Međutim, napomenimo i to da i uspostavljanjem forme nikada nije odmaknuto od osnovne ideje i cilja, i svaki uvedeni formalni čin vezan je za Mevlanine ideje. U *Sipehsahlar* (Prijevod Ahmeta Avnija Konuka, str. 98-99) se prenosi da je Medždeddin Atabek htio otići u izolaciju, dakle, da je period od 40 dana želio provesti u ibadetu izdvojen od svijeta, te da je na njegovo insistiranje Mevlana prihvatio i poslao ga u izolaciju. Međutim, Medždeddin koji je sa prijateljem otišao u izolaciju nakon tri dana ogladni, ode kod prijatelja, kod njega objeduje i vrati se u odaju u kojoj je pristupio izolaciji, te da je Mevlana za to imao razumijevanja i da mu je rekao kako nije blagoslov skrivati se u halvetu pored ovako divnih Božijih blagodeti. U Manakib-al-Arifin stoji kako je Mevlana govorio da je halvet postojao u vjeri poslanika Musaa i Isaa, međutim, da izolacije nema kod sljedbenika Muhammeda, i da je izolacija novotarija, te da je unatoč tomu Sultan Veled želio ući u izolaciju i da je insistirao da tu provede 40 dana. To su rane predaje o izolaciji.

Kad je riječ o poziciji šejha i halife, navedimo jednu usmenu predaju:

Tražili negdje šejha, pa će Mevlana Husamuddinu Čelebiju: Sreća da traže šejha. Da su tražili da im se pošalje derviš, ili bih ja morao otići, ili bi mi otišao nazar.

Ova predaja koja se pripisuje i drugima vrijedi isključivo kao pojava istih elemenata u hikajama i anegdotama o mutesavvifima.

I u sipehsalaru i u Manakib-i Arifin, nema nikakve predaje niti zapisa o poziciji šejha. U dva najstarija izvora halifeluk je istoznačan šejhluku.¹²

S turskog prevela: Amina Šiljak-Jesenković

¹² Na kraju istoga teksta A. G. donosi rodoslove mevlevija prema različitim usmenim i drugim sekundarnim izvorima, te pretpostavke o pojavi običaja rezanja dlačice iz obrva ili brkova pri inicijaciji kao običaju preuzetom od kalenderija, što ovom prilikom, zbog ograničenog prostora ne prenosimo.